



ב"ה

פרשת משפטים

או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום
משפטים כא, לו.

שינוי רשות משנה את טבע השור...

כתב הרמב"ם "כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקה, הבעלים חייבין לשלם שהרי ממונם הזיק"^[1], והחילוק שבין תם למועד, "כל מועד משלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו"^[2] - ממשיך הרמב"ם^[3] ומבאר "אי זהו מועד וכו'", ובהמשך הענין^[4]: "שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה, חזר לתמותו, שהרשות שנשתנית משנה דינו".

ולכאורה, דין זה דורש ביאור והסבר: החילוק שבין תם למועד הוא – כמו שכתוב לפני זה^[5] - ש"המשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן תמיד, כגון שור שנגח או נשך, הוא הנקרא תם, וזה המשנה, אם הרגיל בשינוי פעמים רבות, נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו".

ובנדון דידן, מכיון שהועד, היינו, ש"הרגיל בשינוי פעמים רבות, (ו)נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו" - היתכן, שבעקבות שינוי הבעלות על השור, ש"נמכר או ניתן במתנה", ישנה טבעו של השור (שאינו מבין ואינו יודע אודות שינוי הבעלים...), שלאחרי ש"נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו", יחזור לתמותו, היינו, ש"אותו דבר שהרגיל בו" חוזר להיות אצלו דבר בלתי־רגיל!?

בהשקפה ראשונה, עלה בדעתי שדין זה - "שהרשות שנשתנית משנה דינו" - הוא מצד בעלות התורה על מציאות העולם^[6], כלומר, מכיון שכל חיוב הנזק אינו אלא מצד הבעלים דהשור^[7], קבעה תורה ש"הרשות שנשתנית משנה דינו". שחוזר לתמותו.

אמנם, כדייקת שפיר, לא מסתבר לומר שאין הסברה שכלית לדין זה, כי אם, מצד בעלות התורה על העולם, באופן שלמעלה מגדרי הטבע כו' - כל זמן שאין הכרח גמור בדבר. ובפרט שבהלכות נזקי ממון עסקינן, שכללותן מהענינים והמצוות השכליות...

ולכן, נראה לבאר דין זה בהסברה פשוטה, על פי טבע: טבע רוב בני אדם ("התורה על הרוב תדבר" ^[8]) - לאו דוקא בני ישראל, אלא גם אינם־יהודים - שכאשר נכסים חדשים באים לרשותו של אדם, מתחיל להתנהג עמהם בסדר חדש ובשמירה חדשה כו', ללא כל נפקא מינא כיצד התנהג הבעל הבית הקודם עם נכסים אלו.

ועל אחת כמה וכמה בנדון דידן, שאופן הנהגתו של בעל הבית הקודם, העדר השמירה הראויה כו', גרמה לשור להרגיל בשינויו פעמים רבות עד שנעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו - הרי בודאי שהבעל הבית החדש ישתדל להתנהג עם השור בשמירה מעולה, כדי שלא יזיק כו'.

ועל פי זה מובן בפשטות טעם הדין ד"שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה, חזר לתמותו, שהרשות שנשתנית משנה דינו" - כי, שינוי הבעלים מביא (בדרך כלל) שינוי באופן ההנהגה עם השור, שמירה מעולה וכו', ובמילא, משתנה גם טבע השור, שחוזר לתמותו.

...ולהוסיף ולבאר את הלימוד וההוראה ב"לתקן הדעות" ^[9]: "שור" - קאי על נפש הבהמית ^[10] שצריך לשמור עליה שלא תעשה דבר בלתי־רצוי חס ושלום, ואדרבה, שתעשה דברים שהם טוב וקדושה, ועד לתכלית השלימות - "ונשלמה פרים שפתינו", היינו, שגם ה"פְּרִים" (שור) הם באופן של שלימות.

אמנם, יכול להיות מצב שתמורת "ונשלמה פרים שפתינו" - עשה השור דבר בלתי־רצוי, חס ושלום, ובלשון הרמב"ם "טומאות הנפשות שהן מחשבות האָן ודעות הרעות", ויתירה מזה, ש"הרגיל בשינויו פעמים רבות", עד ש"נעשה מועד לאותו הדבר שהרגיל בו", היינו, שההנהגה הבלתי־רצויה נעשית אצלו כמו טבע.

ועל זה באה ההוראה - שגם במצב כזה יכול לחזור לתמותו על ידי שינוי הבעלות, היינו, שמתחיל סדר חדש והנהגה חדשה כמו על ידי בעלות חדשה, ואז, אין נפקא מינא כלל כיצד היה המצב ברגע שלפני זה, אלא הכל מתחיל מחדש (מאל"ף), כמו דבר שנברא זה עתה על ידי הקב"ה באופן ש"לא בָּרָא אלא לכבודו" ^[11], ובמילא, כל מעשה שאינו לכבודו של הקב"ה, חס ושלום, חשיב "מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן", ואם עשאו, חס ושלום, "נקרא תם", מכיון שעשה היפך טבעו.

ואם הדברים אמורים בנוגע למצב בלתי־רצוי, היזק גשמי או רוחני, שאפילו לאחר שהועד. יכול לחזור לתמותו ולהתחיל סדר חדש - בנוגע לעליה בקודש על אחת כמה וכמה שיכול להתחיל סדר חדש, באין ערוך לגבי מעמדו ומצבו לפני זה.

קטע משיחת ליל ד' דחג הסוכות, רשימת השומעים בלתי מוגה.
תו"מ ה'תשמ"ח ח"א ע' 228.

[1] הלי נזקי ממון רפ"א.

[2] שם ה"ו.

[3] ריש פ"ו.

[4] הלכה ו.

[5] פ"א ה"ד.

[6] ראה יושלמ' כתובות פ"א ה"ב. וש"נ.

[7] שהרי. "שור של הקדש שעה .. פטור". "וכן שור של הפקר שהזיק פטור"

(כמ"ש הרמב"ם בהמשך שיעור היומי - פ"ח ה"א-ד).

[8] ראה מו"נ ח"ג פל"ד.

[9] ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.

[10] ראה לקו"ת ויקרא ב, ד. קונטרס התפלה פ"ח. ועוד.

[11] אבות ספ"ו.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צבי"ה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה